

Titel: Philantropos om Qvaksalvernes Skadelighed i en Stat, Tegn hvorpaa man kan kiende dem fra de sande Læger, og Middel til at udrydde dem.

Citation: "Philantropos om Qvaksalvernes Skadelighed i en Stat, Tegn hvorpaa man kan kiende dem fra de sande Læger, og Middel til at udrydde dem.", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 10*, J.R. Thiele, 1771, s. 1.
Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_010-shoot-workid1_010_010.pdf (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 10

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Philantropos

om

Qvaksalvernes

Skadelighed i en Stat,

Tegn

hvorpaa man kan tiende dem fra de

sande Læger,

og Middel til at udrydde dem. Non sinis in longo miseros putrescere morbo, Absolvisque brevi morte, benignus homo est. MARTIALIS. Kiøbenhavn, 1771. Trykt og findes tilkiøbs hos J. Rudolph Thiele, boende i Peder Hvitfeltstræde.

2
3

Vindicta Lycurgi.

Mange søger at finde Aarsagen til Folkemængdens og den mennelige Slægts Aftagelse i Krigen, hvor aarligen mange Siæle dør i Seyladsen, hvorved en Deel deels af Skibbrud, deels af Sygdom, som de ey saa let som til Lands kan blive hiulpene imod, miste Livet, i Fraadferie og Drukkenskab, som nogle med største Billighed troer at aflive flere, end Krigen selv, i Caffees og Thees Misbrug, som slaggiører Legemet, og svækker Senerne, i den veneriske Sygdom de Voxnes Pest, og i Kopperne de Umyndiges Plage, i andre for de Gamle Ube-

4

kiendte Sygdomme, i Indpodningen, hvorved en Gift indbringes i Legemet, som aldrig igien uddrives, en Opfindelse, meget nyttig for visse Læger, naar den udøves paa de Rige, i Snørliverne endelig, som, ved at klemme Brystet, foraarsager Svindsot; og paa denne Maade afliver mange unge Folk, eller ved at sammentrykke Underlivet, gjør mange Fruentimmere ufrugtbare. Men kuns meget saa søge den i en hos mig meget gieldende Aarsag, nemlig i Juskervæsenet i Lægekunsten; det er, i de sig saa kaldende Læger, eller de, som udøve Konsten, uden at være berettigede dertil. Disse bør uden Tvivl ansees for Menneskelighedens største Pest, hvad andet end Døden kan man vel vente af Mennesker, som Baade ere uvidende om Sygdommen og Lægemedler, som de bruge derimod? Hvad andet end Ulykker kan vel udrettes af nogle ustraffede Mordere, som ved den klingende Myntes Kraft tilkiøber sig af nogle sultene Professorer, som virkelig en burde forestaae saa vigtige Embeder, et Beviis og en Tilladelse, at være offentlige Mordere? Hvad kan man endelig vente af nogle lastefulde Ugudelige, som hverken haver Religion, gode Sæder, eller Samvittighed, og som med fri Villie

5

overtræder det femte Bud, udøvende offentlige Menneske-Mord, ja ere endogsaa Aarsag til Selvmord, i det de bruger en Konst, som de aldrig haver lært, ey heller have Evne til at lære, idet det lettroende Publicum overgiver Sundhed og Liv til dem?

Da nu den Skade, som disse Fuskere gjøre, og som Publicum bør tage sig i Agt for, er mig mere end noksom bekiendt, saa befaler Menneskekiærligheden mig, at advare det om den Skade det iler til, i det det overlader Helsen og Sundhed til dette Afskum af Læger, ja til den første, som faaer det Indfald, at give sig ud for en Læge, da dog det samme Publicum giver sig den største Umage for at opspørge den beste Skomager, Skræder eller Skoflikker i hele Byen, naar de behøver dem. Livet derimod, Sundheden, de dyrebareste Ting paa Jorden, agte de saa ringe. Pøbelens Lettroenhed er saa stor, den er i Almindelighed Uvidenheds Offer, men han betænker, at han kalder sin Bøddel til sig, at han falder i et Umenneskes Haand, som ingen anden

Ærekerhed har, end sin Fordeel, og som for Penges skyld opofrer hans Syges Blod og Liv. Han overlægger hos sig selv, at

6

en uvidende Fuser afliver flere, end mange gange de virkelige Læger giver Livet; han betænke, at saadan en Uerfaren gjør større Skade, end mange Lærde gjør ofte Nytte. Man kan maaskee sige herimod, at Folk dør og læges saavel under lærde og kyndige, som under ulærde og ukyndige Lægers Hænder, hvilket man i Sandhed ey kan nægte. Men hertil svares, at de, som bliver hiulpen af en Kyndig, ere saavel Lægekonsten som Lægen selv meget skyldige, fordi han vidste at hielpe og understytte deres Natur; men de, som helbredes af en Fuser, bør allene takke deres stærke Natur, naar de har været saa lykkelig at treffe for en af de mindste Skadelige, eller en blind Slumpelykke, som har forhindret, at hans Midler eller Gift ey har ganske overvundet deres Natur. Om de første kan man altsaa med Rette sige: Lægen har helbredet dem; om de sidste derimod: En lykkelig Hændelse har hiulpet dem til deres Helsen under den Mands Opsigt. Hos dem, som dør under de førstes Opsigt, har uden Tvivl Sygdommen været mægtigere, end Middellet, interdum plus valet arte malum; dør derimod een under de sidstes Opsigt, saa har Middellet gjort mere dertil, end Sygdom-

7

men. Hvad andet kan man for Exempel sige om et Lægemedel, foreskrevet af en saadan Læge, som jeg vil kalde Zer O, eller O*** i den sidste Grad af Svindsot, da den Syge kiendelig bortsvinder af en tærende Feber og afmattende Sved? (fud øve colliqvativo). Skulde vel nogen fornuftig Læge her foreskrive Effentiam Stahlii Alexipharmacum med lige Mængde Effentiae ambræ? Midler, som ikke gjør anden Virkning, end ophidser Blodet, er det ikke at kaste Olie i Ilden? Er det ikke at foraarsage den Syges hastigere Reyse til de Dødes Boliger?

Da nu den Skade, som dette Lægernes Afskum foraarsager iblant Folk, er uerstattelig, bliver det nødvendigt at tilkiendegive de Tegn, man kan kiende dem paa, at man ligesom de virkelige Læger gjøre, kan tage sig vare for dem, og flygte for deres Giftblandinger. Det er bekiendt, at de lærde Læger foragte de Ulærdes Sælskab, og holdes det for nedrigt og skammeligt, at omgaaes med dem, da disse nu holder dem for Lægekonstens Beskiemmelse, saa holde Folket dem for Menneskelighedens Bøddeler. Da disse holder deres Sælskab for en Pest, saa

8

holde det dem for en Pest i sit Sælskab. De Tegn, hvorpaa altsaa den gemene Mand kan tiende dem, og gjøre Forskiel imellem dem og de virkelige Læger, ere ikke tvetydige.

Det første Tegn er Stads og Pragt i Klæder, hvorved de søger at forhøye deres Værd, ligesom en slet Hest ved dens kostbare og uden Fortieneste tillagde Prydelser. En virkelig Læge klæder sig reenligt og skikkeligt, og det er ogsaa alt hvad Skikkelighed og Ærbarhed fordrer af ham i den Henseende.

Det andet Tegn er, at en Fuser troer, at han besidder meer Forstand, og er langt dygtigere, end andre. En brav Mand derimod tvivler stedse om sig selv og sine Videnskaber. En forstandig Læge veed med sig selv, at der fattes ham endnu meget, som han bør at vide; men Fuskere veed alt, undtagen der den Forstandige veed. Alle Konstens Lærere ere uvidende i hans Øyne ligesom han i deres, han foragter alle, men han bliver og foragtet af alle; han gider ikke raadføre sig med nogen, fordi ingen gider gjøre det med ham.

9

Tredie Tegn: Han gaaer hver Dag ud, som en Adonis, efterat han har ladet sig pine under en Haarskiæreres Tang, for at faae sit Haar opsat, brystende sig af hans tomme, og som en pen Jomfrues coefferte Hoved. Desforuden seer man ham aldrig uden han er bestænket med lugtende Vande, eller som en Desmerkat besprengt med Desmer, for at vise, at han har mange farlige Syge, hvortil han maa bruge Moschus. Naar dette nu engang skeer hos en retskaffen Læge, saa søger han med største Omhyggelighed ey at komme til nogen, deels for ey at indjage nogen Skræk, deels fordi den Lugt er utaalelig for de fleste Fruentimmer, ja foraarsager dem største Skade.

Fierde Tegn: Han praler stedse og roser sig, ikke af de Kurer, som han har gjort, men af de Elændige, som, foruden deres Sygdomme, har havt den Ulykke at falde i en Usels Hænder, som ey har kundet gjøre. anden Nytte, end haste, som jeg før sagde, med deres Død. Snart praler han af de vanskelige Sygdomme han har havt under Hænder, og snart gjør han af simple Flod Svindsot, af hysteriske Afmagter Apoplexie, af Hovedpine Betændelse i

10

Hiernen, o. s. v. Histrionis eft parvam rem attollere, ut plus præftitiske videtur; af smaa Tuer gjør han store

Bierge, af Dverge Kiæmper; dog er det just ikke umueligt at saadanne Tilfælde kan blive farlige, endskiønt de haver været ringe i Begyndelsen, besynderlig naar de ere underkastede Uvidendes Behandling.

Det femte Tegn er, at han kan stedse findes paa Gaderne løbendes fra en Gade til en anden, for at vise, at han har forskrækkelig meget at bestille, tørrende Sveden af sig, som han var meget træt, da han dog, som vor Doctor Zer O*** spadserer i Kongens Have, eller tilbringer hele Aftenen med de franske Skuespil, hvilke Forlystelser man dog mærker hans mægtige Praxis giver ham Tid til.

Jeg saae engang vor Doctor O*** meget udmattet, og med største Hast løbende til sit Hiem. En siin Kritikus, som kiendte ham paa et Haar, spurgte ham i samme Øyeblik: Hvorfor han hastede saa meget? Ey! svarede han, hold mig ikke op, jeg har mange Forretninger; jeg maa nu hiem, og afskrive nogle

11

Noder. Forstaaer de da Musikken, spurgte Kritikus videre? Det var et Under, svarede han, aliquid ex omnibus & in toto nihil. Dette sagde han om sig selv, og deri Havde han just ikke Uret; thi saadanne Folk forstaaer lige meget af alle Konster, men med ingen af dem alle gier de større Skade, end med Lægekonsten.

De besøger deres Syge uden den ringeste Nytte, ja til deres største Skade mangfoldige gange om Dagen, for at vise dem den Omsorg de bær for dem. Hver gang lader de sig, som Prateus, see i en ny Gestalt, snart som en petit Maitre, snart som en Greve, snart som en Laqvay; men intet er tilbøveligere, end at see dem gaae med en Parapluie i den ene Haand, for at beskierme deres svage Hoveder med, en Kiep i den anden Haand, og en Kaarde paa Siden.

De stakkels Syge, som nu glæder dem ved at see deres Læge saa ofte, betænker ey den ubodelige Skade, som flyder deraf; thi saadan en Fusker, uviis om Sygdommen, uvis om Lægemedlerne, foreskriver ved enhver Besø-

12

gelse noget Nyt, og det i stor Mængde af udenlandske kostbare og Sygdommen modstridende Ting. Beviis paa, at faadanne Folk ødelægger saavel de Syges Pung, som deres Helsen. Med disse kostbare Recepter søger de at indsnige sig hos Apotekerne, som ellers vilde drive Spot med dem og deres dumme Sammenblandinger; thi de sammenblander undertiden stærk purgerende (draftica) med Opiater og sure Midler, eller foreskriver, som vor Doctor O*** en Mixtur af 4 Unger, for at tillave deraf nogle Draaber, og lægge dem i en smertende Tand. Der findes andre, som for at skiule deres Uvidenhed, bærer Lægemedlerne i deres Lommer, for at bilde de Syge ind, at de betroer ingen andre, end sig selv, at tillave dem. Ja de ere vel endog saa dristige at sige, at de ey vil at andre skal lære deres Hemmeligheder og Arcana. Klygtigt i Sandhed, og ret Menneskeligt! argute & humaniter. Endelig troer de, at ved disse dyre Recepter blive berettigede til at tilbetle sig Nyaars-Foræringer hos Apotekerne. En fornuftig Læge besøger sine Syge to eller tre, og i det højeste fire gange om Dagen. Han er saa opmærksom, som mueligt, naar han er hos dem, han forandrer ikke Lægemedlerne,

13

Hvert Øyeblik; thi de bør have Tid til at gjøre deres Virkning, og man maa allene forandre dem, naar et nyt, de forrige modstridende, Tilfælde overfalder den Syge, eller naar de ere reent ufordragelige for den Syge, og da bør man endog kun forandre Skikkelsen af Middelst, aldrig det nødvendige.

Det siette Tegn, hvorpaa man kiender Fuskerne iblant Lægerne, er, at de giver sig ud for at kunde hielpe imod alle Sygdomme, at kunde helbrede de allervanskeligste i faa Dage, og at befrie de Syge fra deres Svagheder, som de desverre alt for ofte gjør. De foregiver ogsaa, at de ere meget lykkelige i ny Opfindelser, de praler af, at de har opfundet noget nyt i Konsten, som de beste Læger en har havt Evne til at opfinde. Af dette Slags er vor Zer O**s Opfindelse af et Baand imod Abomim, hans Øyne- og Tandvand, o.a.m. Mifum tenealis amici! er det ikke latterligt? Af samme Beskaffenhed er hans medicinske Viin, som er tillavet af lutter hidsige Midler, og et Specificum imod alle Sygdomme, men i Besynderlighed foreskrevet af ham til en ulyksalig svindsottig og et andet af Gigt tærende

14

Menneske. Laudibus vini vinofus arguitur Homerus. De Gamle har troet, at Homerus har været en stor Elskere af Viin, fordi han roser den saa meget. En Digter kan Viin være tienligt, men en viinelskende Læge er just ey med de rosværdigste. De ere og saa dristige, at skrive deres Navne Under de Recepter de foreskriver. Herom kan man Med Rette sige: Jo dummere jo dristigere.

Det sidste Tegn er, at naar de faaer det Indfald at de vil være Læger, eller ikke kan blive andet, saa bliver de pludselig Læger. Vor Doctor Zer O*** udgav sig tre Dage førend han ved List, Bedrageris og Penge kiøbte sig til Doctor for simpel Litteracus, men den fjerde var han ligesom en Champignon, der paa en Nat kommer for

Lyset. Doctor Legitime promotus.

Endnu et Tegn, som jeg nær havde forglemt, er, at de med Magt søger at faae Praxin ved at indsnige sig hos Syge, som ey har søgt deres Raad, og som vist havde følet Dødsens Angest, havde de kiendt dem lidt nøyere, eller veed at opsnappe andre Lægers Syge, som ved

15

en Feyltagelse vare komne til dem; disse betænke ikke, at naar de kom til den Syge, kunde der umueligen være nogen, som kiendte dem af Anseelse, eller kiendte den rette søgte Læge, og da maa de gaae igien hiem med en lang Næse. Det er nu ikke nok at kiende Fuskere, man bør desforuden stye Ham, man bør forvise ham, eller idet mindste lade Ham overhøre af det medicinske Facultæt, som dog bør have Omsorg for Menneskens Sundhed, om han er dygtig til at være Læge, eller ikke, og naar hans Uvidenhed er aabenbaret, reent forbyde ham Praxin, og med største Strængthed befale Apotekerne en at tillave de af saadan en Fusker, som det offentlig er forbudet at practicere, men desuagtet er saa dristig at gjøre det, forskrevne Lægemedler. Apotekerne leed slet ingen Skade ved dette Forbud, thi de sande Læger, som det Almindelige baade i Henseende til Opvartningen og Betalningen er bedre tient med, fik derved mere at bestille. De virkelige Læget ere fornøyede med en maadelig Betaling, de falske derimod vil have om mueligt hele Verden, og fordi det at deres Promotion har kostet dem saa mange Penge, og deres prægtige Klæber lider dagligen saa stor Skade. Ved denne keylighed erindrer jeg, at vor Doctor O*** afslog

16

at tage imod en meget skikkelig Gave, som en ædelmodig Syg vilde give ham, fordihan havde besøgt ham nogle gange, da han ikke torde bruge han længere, siden han var advaret af en vis berømt Professor, at hans Helsen og Liv vilde staae i stor Fare under hans Opsigt. Den Gave, siger jeg, afslog han, og lod sig forlyde med, at der var ikke Belønning for saa stor en Kuur han havde gjort.

Endnu et Middel synes mig, man kunde bruge til at formindske Fuskernes Antal. Man burde, nemlig i Adresse-Contoirets Aviser, tilligemed de Afdøde, navntegne den Læges-Navn, de havde betient sig af, da kunde man, naar det var en Ubekiendt, fordre Regnskab af ham, for hvad han havde foreskrevet den Afdøde i hans Sygdom, og derefter bekiendtgjøre, om han var dygtig eller udygtig til at udøve Lægekonsten.